

УДК: 35.072.2:349.2:342.9

<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2025-2-18-226-233><https://orcid.org/0000-0001-7183-5206>

Безубов Дмитро Олександрович,
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії наук вищої освіти України,
провідний науковий співробітник
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ КОНТРОЛЮ ТА НАГЛЯДУ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Анотація. У статті досліджуються адміністративно-правові інструменти державного контролю та нагляду як складові механізму забезпечення економічної безпеки підприємств транспортної інфраструктури. Проаналізовано функціональну спрямованість контрольної та наглядової діяльності публічної адміністрації, зокрема у контексті зростання економічних ризиків, пов'язаних з воєнним станом і глобальними викликами. Обґрунтовано необхідність законодавчого оновлення процедур адміністративного впливу із врахуванням принципів пропорційності, відкритості та ризикоорієнтованості.

У статті також досліджується комплекс правових та організаційних засобів, які державні органи публічної адміністрації застосовують задля запобігання, виявлення й нейтралізації економічних ризиків у діяльності підприємницьких суб'єктів. Актуальність теми зумовлена зростанням внутрішніх та зовнішніх загроз, від кібератак до дисбалансів глобальних ланцюгів постачання, особливо в умовах трансформаційних суспільно-економічних викликів.

Автор використовує міждисциплінарний методологічний підхід, поєднуючи системний аналіз, формально-юридичне тлумачення та ризикоорієнтовані моделі управління. Робота спирається на ключові положення «управлінсько-сервісної» школи, концепцію багаторівневого контролю, принципи процедурної визначеності й пропорційності та ідеї інтегрованого управління ризиками.

У ході дослідження класифіковано адміністративно-правові форми забезпечення економічної безпеки: нормативно-правову, реєстраційно-дозвільну, контрольну-наглядову, сервісно-консультативну і санкційно-репресивну. Проаналізовано їхні методи — дозвільний, процедурний, моніторинговий, інформаційно-консультативний і примусовий. Виокремлено прогалини в чинному регулюванні: фрагментарність норм, надмірну дискрецію контролюючих органів, відсутність єдиного адміністративно-процедурного кодексу та інтегрованої цифрової платформи моніторингу ризиків.

На основі критичного аналізу запропоновано низку інноваційних рішень: інституціоналізацію превентивного нагляду як сервісної функції держави; створення єдиної цифрової межвідомчої платформи моніторингу економічних загроз; запровадження державно-приватного партнерства в проектах із кіберзахисту та спільного фінансування заходів безпеки; розширення механізмів адміністративного оскарження й електронної сертифікації служб безпеки підприємств.

В статті визначено, що адміністративно-правовий механізм контролю та нагляду за економічною безпекою має трансформуватися з репресивного «карального» інструменту в адаптивну систему превенції й підтримки бізнесу. Запропоновані зміни спрямовані на досягнення балансу між інтересами держави та підприємництва, що є запорукою стійкості національної економіки в умовах високої турбулентності та невизначеності.

Ключові слова: економічна безпека, адміністративне право, контроль, нагляд, підприємництво, публічне управління, ризики.

Abstract. *The article examines the administrative and legal instruments of state control and supervision as components of the mechanism for ensuring the economic security of transport infrastructure enterprises. The functional focus of the control and supervision activities of public administration is analyzed, in particular in the context of the growth of economic risks associated with martial law and global challenges. The need for legislative updating of administrative influence procedures is substantiated, taking into account the principles of proportionality, openness and risk-based orientation.*

The article also examines the complex of legal and organizational means that state bodies of public administration use to prevent, identify and neutralize economic risks in the activities of business entities. The relevance of the topic is due to the growth of internal and external threats - from cyberattacks to imbalances in global supply chains, especially in the context of transformational socio-economic challenges.

The author uses an interdisciplinary methodological approach, combining system analysis, formal legal interpretation and risk-based management models. The work is based on the key provisions of the "management and service" school, the concept of multi-level control, the principles of procedural certainty and proportionality, and the idea of integrated risk management.

The study classified administrative and legal forms of ensuring economic security: regulatory, registration and licensing, control and supervision, service and advisory, and sanction and repressive. Their methods were analyzed - permitting, procedural, monitoring, information and advisory, and coercive. Gaps in the current regulation were identified: fragmentation of norms, excessive discretion of regulatory bodies, lack of a single administrative and procedural code and an integrated digital platform for monitoring risks.

Based on critical analysis, a number of innovative solutions were proposed: institutionalization of preventive supervision as a service function of the state; creation of a single digital interdepartmental platform for monitoring economic threats; introduction of public-private partnership in cyber defense projects and joint financing of security measures; expansion of administrative appeal mechanisms and electronic certification of enterprise security services.

The article determines that the administrative-legal mechanism of control and supervision over economic security should be transformed from a repressive "punitive" instrument into an adaptive system of prevention and business support. The proposed changes are aimed at achieving a balance between the interests of the state and entrepreneurship, which is the key to the stability of the national economy in conditions of high turbulence and uncertainty.

Keywords: *economic security, administrative law, control, supervision, entrepreneurship, public administration, risks.*

Вступ. Сучасні трансформаційні процеси в Україні, викликані як внутрішніми реформами, так і зовнішніми загрозами, актуалізують проблему забезпечення економічної безпеки підприємств, особливо у критичних галузях, до яких належить транспортна інфраструктура. Розвиток транспортного сектору є не лише основою функціонування економіки, а й ключовим елементом обороноздатності та стійкості держави в умовах війни та післявоєнного відновлення. У цьому контексті адміністративно-правовий механізм контролю та нагляду набуває особливої ваги як інструмент стабілізації підприємницького середовища, мінімізації ризиків і формування ефективної системи публічного управління.

Наукова школа адміністративного права, представлена, зокрема, працями В.В. Цветкова, розглядає контроль і нагляд не лише як технічні процедури, а як інтегровані складові системи управління ризиками у публічному секторі. Зокрема, наголошується, що контрольна функція держави повинна забезпечувати не стільки репресивність, скільки превентивність і спроможність впливати на управлінську поведінку суб'єктів

господарювання. У цьому сенсі адміністративно-правові інструменти контролю і нагляду мають набувати інноваційного, сервісного й ризикоорієнтованого характеру.

Аналіз наукових досліджень

Проблеми забезпечення контролю і нагляду знаходять своє відображення в працях відомих вчених, зокрема Авер'янова В.Б., Армаш Н.О., Андрійко О.Ф., Битяка Ю.П., Додіна Є.В., Котюка В.І. та інших вчених, що відображає глибоке розуміння проблем контролю і нагляду в підприємницькій діяльності, але водночас виявляє недостатню інтеграцію категорії економічної безпеки підприємництва у парадигму адміністративного права як провідної галузі права.

Метою цієї статті є дослідження адміністративно-правової природи інструментів контролю та нагляду в контексті забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності. Об'єктом дослідження виступають адміністративно-правові відносини у сфері державного регулювання безпеки підприємництва. Предметом є форми, методи та правові механізми контролю і нагляду, їх ефективність та нормативна забезпеченість.

Виклад основного матеріалу.

Теоретико-методологічні основи адміністративного контролю та нагляду у сфері підприємництва в адміністративному праві - це сукупність науково обґрунтованих принципів, понять і підходів, які визначають алгоритми публічно-правового регулювання бізнес-середовища шляхом превенції, виявлення та нейтралізації економічних ризиків.

У межах наукової традиції, закладеної В.В. Цветковим, адміністративний контроль та нагляд постають не лише як елементи примусового впливу, а як складові управлінської архітектури держави. Вони утворюють функціональне ядро взаємодії між суб'єктом владних повноважень і суб'єктом господарювання, забезпечуючи легітимність, баланс інтересів і стабільність економічного середовища.[3]

Теоретична інтерпретація контролю і нагляду в адміністративному праві ґрунтується на концепції державної регуляторної присутності, де ключовою є не фіскальна функція, а забезпечення прозорості, попередження ризиків і підтримка адаптивної здатності підприємств. З огляду на складність ризиків, що виникають у сфері транспортної інфраструктури як кіберзагрози, руйнування логістичних ланцюгів, енергетична нестабільність — система нагляду має відповідати принципам системності, ризикоорієнтованості та правової адаптивності.

В.В. Цветков акцентує на необхідності поєднання стратегічного і процедурного рівнів контролю. Перший визначає вектори економічної безпеки в умовах національних пріоритетів. Другий регламентує конкретні процедури взаємодії органів влади з підприємствами, зокрема шляхом адміністративного акту, регламенту, перевірки чи дозволу. Усе це формує багаторівневу модель контролю, здатну не лише ідентифікувати загрози, а й модифікувати управлінське середовище у відповідь на зміну обставин.[3]

У методологічному плані важливо дотримуватись принципу функціональної достатності: жодна контрольна дія не має перетворюватись на інструмент надмірного регуляторного втручання. Такий підхід відповідає моделі «good governance», у якій державне втручання не порушує ринкову динаміку, але створює умови для її правової стабільності.[1]

Таким чином, адміністративний контроль і нагляд у парадигмі сучасного адміністративного права постають як інтелектуальна й структурно організована система гарантування безпеки, а не лише механізм реагування. Її ефективність прямо залежить від здатності поєднати правовий регламент, цифрові інструменти моніторингу та професійну компетентність суб'єктів публічного управління.

Особливу увагу вітчизняна наука адміністративного права приділяє проблемі ефективності й правової визначеності контрольних процедур. Так, О.Ф. Андрійко акцентує на важливості дотримання принципів правової визначеності, пропорційності та процесуальної упорядкованості державного контролю. На його думку, за відсутності адміністративно-

процедурного закону контрольні інструменти залишаються надмірно дискреційними, що загрожує зловживанням і перетворенням контролю з інструменту управління — на фактор тиску.[2]

Цей підхід узгоджується з концепцією функціональної достатності, запропонованою В.В. Цветковим, і дає змогу формулювати узагальнений висновок: ефективний адміністративний контроль можливий лише за умови процедурної формалізації, публічної прозорості та гарантованої підзвітності органів нагляду.[3]

У свою чергу, В.А. Ліпкан розвиває ідею про те, що адміністративно-правовий контроль має спиратися на інтегровану модель управління ризиками, в якій забезпечення економічної безпеки підприємництва набуває пріоритетного значення як в умовах мирного часу, так і в кризових обставинах. Авторка підкреслює, що контроль не повинен сприйматись як обмеження свободи підприємницької ініціативи, а радше як гарантія дотримання публічних інтересів, що особливо важливо у секторах критичної інфраструктури, до яких належить транспорт.[4]

На думку О.Ф. Андрійко, ефективність контролю й нагляду залежить не лише від правової бази, але й від інституційної спроможності органів виконавчої влади, їхньої фахової підготовки та здатності до антикризового реагування. Таким чином, теоретико-методологічна конструкція адміністративного контролю набуває ознак міждисциплінарного інструменту, що інтегрує юридичні, управлінські та технологічні підходи до забезпечення сталого підприємницького середовища.[2]

У концепції адміністративного права, розробленій академіком В.Б. Авер'яновим, категорія «режим» розглядається як інтегративне правове утворення, що поєднує сукупність норм, принципів, інструментів та процедур, спрямованих на досягнення публічно значущої мети. В умовах забезпечення економічної безпеки підприємств транспортної інфраструктури адміністративно-правовий режим постає як правова модель, що забезпечує баланс між національними інтересами, стабільністю господарської діяльності та ефективністю державного управління.[1]

Центральним елементом режиму економічної безпеки виступає визначеність правового статусу суб'єктів господарювання, їх обов'язків у сфері запобігання ризикам, а також компетенції органів публічної адміністрації у сфері контролю, моніторингу й реагування. Як слушно зазначає В.Б. Авер'янов, адміністративне право повинне забезпечувати «цілісність правового впливу», яка охоплює всі етапи управлінського циклу — від нормотворення до примусового виконання.[1]

У межах досліджуваної проблематики адміністративно-правовий режим включає: нормативну складову, що регламентує вимоги до безпеки суб'єктів господарювання у сфері транспорту (ліцензування, стандарти, технічні регламенти); інституційну складову, представлено державною системою органів виконавчої влади (Державна служба з питань безпеки на транспорті, місцеві адміністрації, податкові й митні органи); процедурну складову, яка охоплює дозвільні, контрольні-наглядові, моніторингові процедури та процедури адміністративного оскарження; примусову складову, яка реалізується через адміністративну відповідальність, тимчасове зупинення діяльності, анулювання дозволів тощо.

Особливістю режиму є його динамічність, тобто здатність адаптуватися до змін середовища, реагувати на ризики, зокрема, пов'язані з воєнними діями, терористичними загрозами, кіберінцидентами. Тому адміністративно-правовий режим не може бути жорсткою схемою, а має бути «гнучким інструментом системного врядування».[2]

Отже, адміністративно-правовий режим економічної безпеки підприємства є правовим засобом забезпечення гармонізації інтересів держави й бізнесу, що ґрунтується на принципах належного врядування, публічної підзвітності та відповідальності всіх учасників регуляторного процесу.

Адміністративно-правовий режим економічної безпеки підприємницької діяльності - це цілісний правовий комплекс, який поєднує сукупність норм, принципів, інститутів, процедур і технологічних механізмів публічного управління, спрямованих на превенцію, виявлення та нейтралізацію економічних ризиків у сфері бізнесу. За сучасним поглядом в адміністративне право, цей режим забезпечує «управлінсько-сервісну» функцію держави, коли контроль і нагляд перетворюються з репресивних процедур на конструктивний захист інтересів підприємців у межах верховенства права.

Основні складові цього режиму: а) нормативно-правова база – закони і підзаконні акти, що закріплюють право на безпечне здійснення господарської діяльності (ліцензійні, реєстраційні, антимонопольні, фіскальні норми) та основні принципи адміністративного права: верховенство права, правова визначеність, пропорційність втручання; б) інституційна архітектура – комплекс державних органів виконавчої влади (служби безпеки, регуляторні агенції, фінансовий контроль), уповноважених на превентивний моніторинг і координацію та міжвідомчі та державно-приватні платформи (дорадчі ради з безпеки підприємництва); процедурно-технологічний інструментарій – дозвільні процедури (ліцензування, сертифікація, допуск у спеціальні режими) з чіткими строками й автоматизованими етапами та адміністративна процедура (єдиний кодекс процедур контролю), що гарантує публічність та оскаржуваність рішень; моніторингово-аналітична система – безперервний збір і аналіз ризик-індикаторів через міжвідомчі цифрові майданчики та системний ризикоорієнтований підхід: фокус на превенцію, а не лише на реагування; примусово-санкційний механізм – адміністративна відповідальність (штрафи, тимчасова зупинка, анулювання дозволів) за порушення ключових норм безпеки та гарантії пропорційності та процедурної справедливості; сервісно-стимульовальна складова – консультативні послуги, навчання, тренінги й спільні навчальні проекти для підприємців та фінансові й нефіскальні преференції (співфінансування заходів безпеки, пільги в спеціальних режимах).

У сукупності ці елементи утворюють динамічний, адаптивний режим, який здатен гармонізувати державні інтереси й підприємницьку ініціативу, створюючи в Україні прозоре, передбачуване й безпечне середовище для сталого розвитку бізнесу.

У контексті моніторингової складової особливого значення набуває позиція В.А. Ліпкана, який визначає процедуру моніторингу як наскрізний процес виявлення, оцінки та прогнозування ризиків, загроз і небезпек у динамічному середовищі функціонування об'єкта господарювання. Він розглядає моніторинг не як односторонній акт державного спостереження, а як інституційну комунікацію, в межах якої суб'єкти господарювання також мають бути активними учасниками інформаційного обміну. Це передбачає інтеграцію інформаційно-аналітичних систем, автоматизованих платформ ризик-аналізу та цифрових реєстрів.[4]

Таким чином, в умовах підвищеної турбулентності зовнішнього середовища адміністративно-правовий режим має включати не лише репресивно-контрольні елементи, але й передбачати інструменти стратегічного передбачення, що і становить сутність концепту моніторингу, сформульованого В.А. Ліпканом.[4]

Однією з головних проблем забезпечення економічної безпеки підприємництва є правозастосування та прогалини в нормативному регулюванні.

У межах нашого наукового підходу, аналіз правозастосування в адміністративному праві має спиратись на концепт правової дієздатності держави. Це означає, що ефективність контролю та нагляду визначається не лише наявністю нормативних приписів, але й рівнем їх реалізації через чіткі адміністративні процедури, забезпечені інституційно, кадрами та ресурсами.

Суттєвим викликом сучасного правозастосування є наявність численних колізій між законами, підзаконними актами та відомчими регламентами, що регулюють діяльність органів

контролю у сфері економічної безпеки. У сфері транспортної інфраструктури це часто проявляється у суперечностях між законодавством про транспорт, про ліцензування, про державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності та податковим і митним законодавством.

З позицій нормотворчої діяльності, не менш небезпечною є фрагментарність правового регулювання: коли один вид діяльності перебуває під надмірним адміністративним тиском, інший узагалі випадає з поля державної уваги. У результаті формується нерівномірність контролю, яка підриває принцип правової визначеності та рівності суб'єктів господарювання.

Окремо слід виділити проблему нестачі єдиної цифрової платформи адміністративного моніторингу, яка дозволяла б централізовано накопичувати, обробляти та аналізувати інформацію про ризики у сфері діяльності транспортних підприємств. Відсутність інтегрованої IT-інфраструктури робить адміністративний контроль реактивним, а не превентивним.

Ще однією вагомою прогалиною є відсутність вичерпного переліку контрольних повноважень на рівні закону, що дозволяє органам виконавчої влади самостійно розширювати межі впливу через підзаконні акти суперечачи принципу юридичної визначеності, що є основою правового статусу суб'єктів господарювання.

Таким чином, проблеми правозастосування у сфері контролю за економічною безпекою потребують не лише точкового врегулювання, а й системної кодифікації норм адміністративного права з урахуванням сучасної практики та новітніх викликів безпеки.

Адміністративний контроль та нагляд у сфері підприємництва слід розглядати не як винятково каральний чи фіскальний механізм, а як елемент публічного сервісу, який забезпечує правову визначеність, прозорість та стабільність економічного середовища. У цьому сенсі контроль виступає формою інституціоналізованого забезпечення публічного інтересу, що реалізується в умовах правової обмеженості держави перед приватною ініціативою.

Сутність адміністративного нагляду полягає не у втручанні в господарську свободу, а у створенні запобіжників ризикам, що загрожують суспільній безпеці, економічному порядку, фіскальній стабільності та добросовісній конкуренції. Це зумовлює потребу трансформації філософії нагляду: від авторитарного до соціоцентричного та інституційно-сервісного підходу.

Змістовна модернізація адміністративного контролю передбачає: оптимізацію процедур: цифрову фіксацію, онлайн-інспекції, ризик-орієнтоване планування перевірок; гарантування балансу: між контролюючими функціями і принципами non-intervention, пропорційності, мінімізації втручання; інституційне оновлення: підвищення відповідальності самих контролюючих органів, закріплення КРІ, індикаторів довіри та результативності; переорієнтацію на превентивність: формування практики попередження порушень шляхом консультування, інформування та взаємодії з бізнесом.

Таким чином, адміністративний нагляд у підприємстві має еволюціонувати до моделі публічного супроводу, в якій домінує не влада як примус, а влада як сервіс — відповідальна, підконтрольна та підзвітна.

У межах наукової доктрини адміністративного права, сформованої відповідними вченими, удосконалення контрольної та наглядової діяльності розглядається не лише як технічне завдання, а як елемент конституційної моделі публічної влади, що орієнтована на досягнення суспільного блага. У цьому контексті пропозиції щодо реформування мають виходити з принципу цілісності та узгодженості адміністративно-правових інструментів, що застосовуються в сфері економічної безпеки підприємств.

По-перше, доцільним є запровадження єдиного кодифікованого акту, що врегулює процедури адміністративного контролю та нагляду у сфері підприємництва з урахуванням ризикоорієнтованого підходу. Такий акт повинен ґрунтуватися на загальних засадах

адміністративної процедури, що забезпечить передбачуваність та правову визначеність взаємодії між органами публічної влади та суб'єктами господарювання.

По-друге, необхідно інституціоналізувати функцію попереджувального нагляду, яка передбачає не санкціонування, а моніторинг і рекомендації з боку контролюючих органів щодо усунення ризиків і недоліків. Це дозволить трансформувати репресивну модель нагляду в сервісну, що відповідає принципам належного врядування.

По-третє, варто забезпечити інтеграцію цифрових платформ контролю, зокрема шляхом створення міжвідомчої інформаційної системи, яка дозволить у режимі реального часу здійснювати ризик-аналіз, перевірку даних та планування контрольних заходів. Це зменшить дублювання функцій, знизить адміністративне навантаження та підвищить прозорість регуляторного процесу.

По-четверте, слід удосконалити механізми адміністративного оскарження рішень контролюючих органів, запровадивши електронні засоби подання скарг, строки розгляду, та зобов'язання органу надавати мотивовану відповідь. Це підвищить довіру до системи адміністративного контролю та сприятиме її демократизації.

І, нарешті, в умовах гібридних загроз особливо актуальним є зміцнення кадрового потенціалу органів державного нагляду через спеціалізоване навчання, підвищення кваліфікації в сфері ризик-менеджменту та цифрової аналітики, що дозволить адаптувати контрольну діяльність до нових викликів.

Таким чином, удосконалення адміністративного контролю та нагляду повинно відбуватись системно, з урахуванням принципів правової визначеності, прозорості, технологічної модернізації та публічної відповідальності, що і складає сутність модернізаційної парадигми адміністративного права.

Висновки

Узагальнюючи проведені дослідження, слід дійти висновку, що адміністративно-правові інструменти контролю та нагляду в умовах трансформації публічного управління в Україні відіграють ключову роль у забезпеченні економічної безпеки підприємств транспортної інфраструктури. Вони не лише забезпечують виконання законодавства, а й формують передумови для стабільного, передбачуваного і юридично захищеного середовища для господарської діяльності.

Адміністративний контроль і нагляд мають бути не лише інструментами примусу, а й механізмами раннього виявлення ризиків, превенції загроз та сприяння адаптаційній спроможності підприємств до зовнішніх викликів.

Серед основних проблем, що ускладнюють ефективне функціонування контрольних і наглядових механізмів, слід відзначити: фрагментарність правового регулювання, відсутність кодифікованого адміністративно-процедурного законодавства, надмірну дискрецію органів виконавчої влади, слабку цифрову інтеграцію контролюючих органів та дефіцит професійної підготовки персоналу в галузі ризик-менеджменту.

Вирішення означених проблем можливе шляхом кодифікації процедур контролю і нагляду, інституціоналізації превентивного моніторингу, інтеграції цифрових технологій управління ризиками, створення єдиної інформаційної платформи адміністративного нагляду та посилення кадрового потенціалу публічної адміністрації.

У перспективі адміністративно-правовий режим економічної безпеки підприємництва має стати основою модернізованої архітектури публічного управління, орієнтованого на управлінсько-сервісну функцію держави, дотримання принципів належного врядування та забезпечення стійкості підприємництва в умовах як повсякденного функціонування, так і кризових обставин. Таким чином, контроль та нагляд слід розглядати не як обмеження для підприємництва, а як гарантію безпеки, передбачуваності та правової стабільності в економічній діяльності держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України: академічний курс : [у 2 т.] / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юрид. думка, 2004. – Т. 1 : Загальна частина. – 591 с.

2. Андрійко О. Ф. Державний контроль у сфері виконавчої влади: проблеми теорії та практики : монографія. – К. : Наук. думка, 2004. – 398 с.
3. Цветков В. В. Адміністративно-правові засади державного управління в Україні: монографія. – Дніпропетровськ : Герда, 2001. – 412 с.
4. Ліпкан В. А. Національна безпека: сутність, структура, функції. – К. : КНТ, 2013. – 310 с.
5. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 № 877-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.
6. Про транспорт : Закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 51. – Ст. 446.
7. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 32. – Ст. 409.
8. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 // Урядовий кур'єр. – 2020. – № 156.